

hallgatókról említés a Natio germanica csoportban sem, ahová a németek mellett a kelet- és közép-európai hallgatókat sorolták. Az 1348-as magyarországi pestisjárványról nyilatkozik a párizsi orvosi kar, azt a rothadó, halak bűzétől megfertőzött levegőnek tulajdonítva. Az Anjouk és Hunyadiak kora ez, amely elsősorban itáliai kapcsolatairól ismert, a francia vonatkozások csekély volta ezzel magyarázható. A következő század már bőséges adatokat szolgáltat. A párizsi egyetemen is megfordult 1552-ben nagyhírű tudósunk *Zsámboki (Sambucus) János, II. Miksa*, majd *Rudolf* császár orvosa, udvari tanácsosa, történetírója (*Gortvay*). *Bogner Apus Péter*, juris utriusque doctor 1572-ben szerzett orvosi diplomát Franciaországban.

*Weszprémi* alapvető műve említi *Springenberg Bálintot*, aki „posteaquam varias diuersarum proinciarum perlustrasset” és 1584 szeptemberében kapott orvosdoktori címet a franciaországi Valenciában. Ez időben járt „cum nobilioribus Galliae” *Tsókás* (másképp: *Mondelatus*) *Péter*, akit Genfből egyik 1585-ben keltezett levelében a híres zsoltárköltő *Theodore Beze* sok dicsérettel halmozott el.

A XVI. század legnagyobb botanikusa *Charles de l'Écluse* 1573—87 között több alkalommal járt hazánkban, utazásait a „Rariorum aliquot tirpium per Pannoniam, Austriam et vicinas provincias” (Leyden, 1584) című művében örökítette meg. Szoros kapcsolatot tartott *de l'Écluse*-zel *Beithe János* németújvári prédikátor, a saját művéhez kapcsolva kiadta *Beithe* egyik kisebb munkáját is.

Ismert és közkedvelt gyógyszer volt Franciaországban a magyar királynéről elnevezett panacea, az Eau de la reine d'Hongrie. *Weszprémi* írja, hogy *Erzsébet, II. Ulászló* lengyel király lánya, 1320 óta dicső *Károly Róbert* magyar király felesége, s így *I. Lajos* királyunk anyja, amikor elmúlt hetven éves, súlyos hűdésbe esett, ami makacs köszvényfájdalmakkal is párosult. *Le Febure*, a király gyógyszerésze alkoholos borszeszbe kevert rozmarin virág párlatával kezelte, annak hatására „tota quasi viribus renouata”. Később főleg a XVII—XVIII. században volt divatos gyógyszer, elsősorban Lyon és Montpellier környékén készítették. Kiváló hatásáról *Madame de Sévigné* több levelében elismerőleg nyilatkozik. Kezdetben bedörzsölésre, majd belsőleg is használták. Így az 1720-ban dühöngő pestis idején Dijon városában ajánlották a lakosságnak. Még XVI. *Lajos* király a köszvényes tagjaira kenegette, később már csak illatosító szernek használták.

A XVI. századi kiváló epidemiológus, *Kolozsvári Jordán Tamás* szintén járt a párizsi egyetemre.

A francia *Mizault (Mizaldus Antonius, 1510—1578)* kertészeti könyvét *Nadányi János* nagyenyedi tanár fordította magyarra „Kerti dolgoknak leírása” címmel. A könyv orvosi részei: *Diocles Antigonus* királyhoz írt levele, az egészséges életről szóló rész; a sennát tárgyaló fejezet és egy terjedelmes rész a gyógynövényekről, ami lényegében nem egyéb, mint egy növényi gyógyszerhatástan. Az olvasó megtalálja benne az orvosságot a rossz szájíz és az arc szeplői ellen épp úgy, mint a kutyahara-

### Francia-magyar orvosi kapcsolatok a bakteriológia koráig

A francia—magyar szellemi és tudománytörténeti kapcsolatok fontos része az orvosi, de korántsem olyan intenzív és meghatározó jellegű, mint a szépirodalomé, vagy a képzőművészeté. Orvosi kapcsolataink kezdetben olasz, majd főleg német vonatkozásúak, így érthető, hogy orvosi szemléletünkre elsősorban ez utóbbi volt nagyobb hatással. Ugyanakkor jóval több medikus járt német nyelvé, mint francia egyetemre, ami szintén magyarázat a fentiekre. Legnagyobb íróink viszont *Bacsányitól Ilyés Gyuláig*, legjelesebb festőink *Munkácsytól Rippl-Rónai Józsefig* inkább Párizsra figyeltek, a „l'esprit gaulois”-t adaptálták és transzformálták szellemi életünkbe.

A francia egyetemek a kontinens legkorábban alapított intézményei közé tartoznak, ahová a magasszintű oktatás, valamint a sajtóságos francia szellem kezdetétől fogva erősen vonzotta a külföldi diákokat. Magyar orvostanhallgatókról már a XII. századból van tudomásunk (*Magyary-Kossa*). Így *III. Béla* királyunk francia felesége és valószínűleg francia papjai ösztönzésére négy magyar ifjút küldött a párizsi egyetemre. Egyikük lehetett *Petrus Hungarus*, későbbi kalocsai érsek, majd a király házi orvosa. *Béla* király a veszprémi főiskolát is francia mintára szervezte meg. Ugyanebben az időben a párizsi egyetem rektora, név szerint *Stephanus Tornacensis* (1192) két levelet intézett a magyar királyhoz egy magyar diák temetéséről. Ezt követően a XIV—XV. században nem történik magyar

pás meg a pestis ellen. A munka foglalkozik nőgyógyászati és sexuális vonatkozásokkal is (*Gortvay*).

Párizsban tanult kórbonctant és sebészetet a XVIII. század második felében *id. Rayger Károly* európai hírnő tudós, *I. Lipót* császár udvari orvosa. Egyik műve, a „De quibusdem in dissectione recens natorum observatis”, amelyben a tüdő úszópróba törvényszéki jelentőségét felismerte. *Rayger* írta le, hogy az érsekújvári csatában „egy magyar vitéznek, kinek a fejét török buzogánnyal bevették, az ügyes francia sebész kiveszi tenyér nagyságú koponyacsontját, s ezüst lemezt tesz a helyébe, mellyel még sokáig él műtét után”.

A francia *Dupont* volt *II. Rákóczi Ferenc* udvari sebésze. A fejedelem közvetlen környezetéhez tartozott *Lang Ambrus* orvos, elkísérte önkéntes száműzetésébe. *Rákóczi* vallomásaiból tudjuk, hogy franciaországi tartózkodása idején, 1713—1717 között, *Lang* több alkalommal részt vett a Napkirály betegágyánál tartott orvosi tanácskozásokon. A király állapota azonban minden orvosi kezelés ellenére tovább romlott.

Külön tanulmányt érdemel *Descartes* és a francia felvilágosodás filozófiája, köztük elsősorban *Lametrie* (L’homme machine) hatása a magyar orvosokra *Hatvanitól* a karteziánizmussal Hollandiában találkozó *Weszprémi Istvánig*.

*M. J. B., Orfila* neves francia toxicológus (1787—1853) „Traité des poisons” című munkáját *Schuster János*, a pesti egyetem vegytan professzora fordította németre. *Szabó József* megyei főorvos pedig németből magyarra: „A méreggel megégetettek és látszatos halálban lévők megmentése” címmel (*Gortvay*).

Az 1830-as évek magyar kórbonctani közleményei gyakran hivatkoznak *Cruveilhier*: „Essai sur l’anatomie pathologique en general” (Párizs, 1816), valamint *Bichat*: „Dernier cours d’Anatomie pathologique” c. alapvető munkáira. Az első mikroszkópot a Természettudományos Társulat kérésére *Mandl Lajos*, a párizsi egyetem magyar származású rendkívüli tanára vásárolta és adta át az akkor még tanársegéd *Lenhossék József*nek.

Nagy sikere volt a francia orvosok körében *Benkő Sámuel* Borsod megyei főorvos „Topographie” c. művének, elismerésképpen a párizsi sebészeti társaság az Akadémia tagjai sorába választotta. A dijoni tudós társaság a „Determiner les signes, auquel des le début d’une fièvre continue ou intermittante on reconnaîtra, si elle sere maligne” pályamunkának megfejtéséért az accesit-tel tisztelte meg.

Hazai szemészetünk egyik legelső kiválósága *Hirschler Ignác* (1821—1891) külföldi tanulmányútja során dolgozott a híres párizsi *Desmarres* intézetében, hazatérve a Pesti Szegény Kisdedek Kórházában használta fel széles körű szakismereteit (*Gortvay*).

A francia—magyar orvosi kapcsolatok legragyogóbb fejezete azonban *Gruby Dávid*, a „szegénysorsú kiskéri zsidó fiú” (*Magyary-Kossa*) nevéhez fűződik. A keserves hazai környezetből úgyszólván gyalog jutott el Párizsba és lett világhírű ku-

tató, világhírességek háziorvosa, barátja. Megalapítója a bőrmikológiának, többek között a trichophyton felfedezője, a sebkezelésben a vatta első ajánlója, elsőként készített mikroszkópos fényképet. Kórszövettani laboratóriumát a klasszikus élettan legnagyobbjai: *Flourens, Claude Bernard, Magendie* keresték fel és kérték ki véleményét. Betege és jó barátja volt a tüdejével bajlódó *Heine*, valamint *Chopin, Liszt, Daudet*, a két *Dumas, George Sand*, hogy csak a legnevesebbeket említsük. Ő maga remete módjára élt és halt meg észrevétlenül. Hosszú, regényes élete még méltó megörökítésre vár.

A XIX. század második felében az antiszepszis, aszepszis, valamint a bakteriológia fellendülése új korszakot nyit, amelyet többek között *Semmelweis* és *Pasteur* neve fémjelez.

Új szakasza ez a francia—magyar orvostörténeti kapcsolatoknak is, amelyeket ápolni, jelentőségét hangsúlyozni és hagyományait felidézni szép kötelesség.

*Szállási Árpád dr.*